

1946. január 10.

— NEMO —

Ösi vasárnap este volt: a nagytáron 1945 november 4 állt. Valahol egy osztrák falu dípi tanyáján négy-öt magyar összehajolva, esett, számeru fejekkel hallgatta a budapesti rádiót, amely BARDOSSY LÁSZLÓ népbíróági tárgyalásáról sugározott helyszíni közvetítést. A "népbírósg" elnöke "ítéletet" hirdetett:

— ... igaz ugyan, hogy Bárdossy László nem részes a háború előidézésében, de alkotmányellenesen üzent háborút a Szovjetuniónak. Mert igaz ugyan, hogy az alkotmány szerint az országot ért támadás esetében a hadüzenetben nem szükséges az országgnyűlés előzetes megkérdezése, de Kassát nem szovjetország gépek, hanem német agent provokateurok bombázták, tehát Bárdossy bűnös... Igaz ugyan, hogy Bárdossy nem tehető felelőssé az utvidéki eseményekért, hiszen azonnal vizsgálatot rendelt el, amelynek az előzetes jelentését nem fogadta el, sőt további szigorított nyomozást indított, de viszont ő terjesztette ki a honvédezerék bíróságának hatáskörét a Délvidékre, tehát: bűnös... Igaz, hogy nem bűnös, tehát bűnös... Ezért a népbírósg halálra ítéli. A vádlottnak jogában áll fellebbezni...

És ekkor, az éter hullámain tisztán, zengően, határozottan, minden megindultság nélkül: férfias büszkeséggel felcsendült a jóismert hang, Bárdossy László nemes hangja: "Köszönöm a kirendelt védő ur érdekében kifejtett eddigi munkáját. A jövőben nem tartok igényt szíves táradósáira. Az ítélet ellen nem fellebbezek és az 1945. II. t. e. alapján kérem annak a legrövidebb időn belül való végrehajtását".

Csend. Valami elpattant a levegőben. A kiesi osztrák parasztszobában mindenki zokogott.

Ügyvédje mégis kezelmi kérényét terjesztette a Nemzeti Főtanácsához, amely gazdáinak utasítása szerint "szabad folyást engedett a "bírósg" ítéletének". És 1946 JANUÁR 10-ÉNEK hajnali óráiban Bárdossy László nemes alakja összemolult a söpredék sortüzében.

Csend szakadt a lelkekben. A döbönnet csendje. Ekkor értette meg mindenki, hogy "e nemzedéknek nincsen kegyelem". A nemzet zokogott.

Mert, ha Bárdossy László, kormányzója rövid ideje alatt tisztelte a magyar közvélemény, ugy a népbírósgai tárgyaláson tanusított uralkodó magatartásáért örössá nőt hőként szívbe zárta a nemzeti társadalom. Megértette mindenki, hogy ama tárgyaláson nem Bárdossy László volt az elsőrendű vádlott, hanem maga a magyarság, amelynek becsületét Bárdossy László a görög tragédiák hőseinek hőségével az utolsó lehelleltig védelmezte.

Szűkebb szemléletben klasszikus képviselője volt ő a magas kultúrájú, a nemzet gerincét alkotó és a nemzeti élet terhet mindig becsülettel hordozó középosztálynak. Tágabb szemléletben élte és halá-

la a magyar nemzet sorsiragóátlájának a jelképe. Nem kereste a küzdelmet és szereplést. A sors jötteka sodorta őt a harcokba, amelyekben a helyzeti adottságok következtében el kellett buknia.

Külpolitikai vonalvezetésében az oroszbohevista imperializmust a magyarság legveszedelmesebb ellenfelének ítélte, amellyel soha, semmiféle kompromisszum nem köthető és amellyel a magyarság adott esetben csak életre-halálra küzdhet meg. Mikor azután geopolitikai helyzetünk következtében reánk szakadt ennek a nem kívánt küzdelmek az ideje, Bárdossynak választania kellett, hogy a szovjetország veszedelmét elleni viaskodásban az angolok vagy a német táborra támaszkodjék-e.

Amidőn Kállay Miklós leváltotta őt a miniszterelnöki székben, Bárdossy ezt mondotta neki: "Te most futni fogsz az angolok után, de soha sem fogod utolérni őket, éppen ugy, mint ahogyan Bethlen nem sem álltak szóba". Bárdossy, a csiszolt elméjű diplomata, aki hosszú évekig állomásorott londoni követsegünkön, ismerte az angolok világ mentallitását. Nem ringatta magát illuziókban az angolok székének irántunk táplált politikáját illetően. Tudta, hogy nem vagyunk "ítél" az ő játszmájuk-

ban; tudta, hogy az angolok szék, első sorban az amerikaiak lelkében mily végtetes szimpátia él a szláv világ iránt. Erre a felismerésre célsott az angol Mac-Cartney professzor, amidőn Kállay Miklós könyvében a Hungarian Premier előszavában azt írja, hogy a történelmi események a magyar államférfiak közül egyedül Bárdossy László helyzetmegítélését igazolták... És Bárdossynak ezt az a priori felismerését, a posteriori tragikusán igazolja maga Kállay Miklós, amidőn idézett könyvében beszámol az 1944. március 19-i eseményekről.

Bárdossy megítélése szerint a szovjetország agresszióval szembeni küzdelmükben a sok rossz között nem maradt más járható "kebb rossz", mint a németekre való tá-

maszkodás. Akik közelebbről ismerték őt, tudják, hogy a német veszedelem lényegét és részleteit éppen olyan világosan látta és számoit azokkal, mint amilyen biztos meglátással ítélte meg angolok szék viszonylatunkat. De az ő szemében nem volt más járható út, amely némi reménnyel kecsgetett volna a megsemmisülésből való kimenekülésre.

A német veszedelem ellensúlyozására a belső erők totális összefogására törekedett. A pártoskodás, a viszály, az egymásnak gancsvetés, a "harcolt még soha nem harcolt végig, csak gyáván kavarta" mentallitás helyett, Bárdossy hirdette a "minden ember, a fedélzetre" belpolitikát, a célutadat és konzervens vonalvezetést a belső békét minden magyar között, végszükségben mindenkítől a legjava teljesítményt, ami az ő koncepciója szerint lehetővé tette volna, hogy majd adott esetben a magyarság erőt képviselő, érdekeit megvédeni képes tömbként állhasson szemben a német problémával. (Amiként ez sikerült a finneknél).

Mint államférfi, ebben a belpolitikai kérdésben bukott el. A kiemelkedő kvalitású individuumot körülfonta a középszereőség szűnyű tömege és elgancsolta, mert ama bus neobarekk társadalom eszamevilágában nem volt megértés a Bárdossy Lászlók koncepciója iránt.

Erre utalt "Magyar politika a mohácsi vész után" című remek munkájában, amidőn Fráter György halatának letrásakor a közsza szíllel azon az oldalon üttel fel az írás lapját, amelyen a tragikus üzenet áll: "A gyengék nevét a porba írják", és vérrel írják. — fűzi hozzá Bárdossy László váteszi meglátással.

A magyarság Bárdossy Lászlóban olyan talpig férfit ismert meg, aki nemcsak világos elmével ítélte meg a sorsdöntő események szövevényét, hanem aki a reá meredő puskaesévek elődördülésének pillanattal csodálatos hőssésséggel, bátorsággal és a tiszta emberek fölényes birtonságával élte azokat az elveket, amelyeket hirdetett és amelyeket másoktól megkivánt.

«A nemzet védelmében»

Bárdossy László, a béke-Magyarország utolsó miniszterelnökének az új népbíróságon elmondott két utolsó beszédének hiteles szövegét, melyet a «Nemzet védelmében» cím alatt a DUNA Kiadó rövidesen megjelentet — már előző számunkban részleteiben közöltünk. —

(A kb. 120 oldalas könyv előrelátható ára 11. sfr., lesz, megrendelhető a DUNA kiadónál.)

De más okom is van arra, hogy ne védekezem! Már a főtárgyalás elején hivatkoztam arra, hogy a népbíróságnak a működése alapjául szolgáló rendelet értelmében sincsen meg a joga arra, hogy ügyemben ítéljen. A vádirat többrendbeli alkotmány sértéssel vádol. Az érvényes törvényekben lefektetett közbüri rend — más szóval a magyar alkotmány értelmében valamely kormány vagy annak egyes tagjaival szemben vad tárgyvá tett alkotmány sértések esetében a védekezés joga, valamint a vádindítvány elkészítésének joga kizárólag a törvényesen választott népképviselőt illeti meg és az ítélkezés a törvény rendelkezései szerint életrehívott és működésbe helyezett bíróság feladata. Az erre vonatkozó törvényes rendelkezések érvényét a népbírósági rendelet nem szüntette, de nem is szüntethette volna meg. Az irányadó jogszabály tehát ma is hatályos és érvényben marad mindaddig, amíg a nemzet törvényesen választott képviselője másként nem rendelkezik. Nem valami különleges — amint a népbíróság elnöke mondta — feudális bíróság kérek a magam ügyében! Mert vajon képzelhető-e demokratikusabb módja az alkotmány sértések elbírálásának, mint amikor maga a törvényesen választott népképviselő gyakorolja a védekezés és a vádindítvány elkészítésének jogát úgy, ahogyan azt az 1848. évi III. törvények kötelezően előírja és ahogyan azt későbbi jogalkotásunk fenntartotta, és amikor ugyancsak a népképviselő által törvényesen életrehívott bíróság ítélkezik a vad tárgyvá tett alkotmány sértés felett? Ha nem ezen a módon — a törvényben megszabta módon — történik az alkotmány sértések elbírálása, akkor — mint most is — az a kiegyenlíthetetlen ellenmondás támad, hogy az állítólagos alkotmány sértések ügyében az alkotmány kifejezett rendelkezéseinek megsértésével ítélkeznek. Ezel kerültem szembe itt, ami arra kéri, hogy a népbíróság hatáskörét ne ismerjem el és a népbíróság előtt még akkor se védekezek, ha az egyébként szándékom lett volna, ahogyan nem volt.

Miért beszélek akkor mégis? Mert az az érzésem, hogy a helyzet és a körülmények szabta lehetőségek közt kötelezően közreműködni az igazság feltárásában, úgy ahogyan a történetek igazságát ítélem és átszenvedtem. Kötelezőem tájékoztatást adni, hogy a nemzet lássa és értse: mi miért történt s hogy ezzel a tájékoztatással is szolgáljam a belső megbékélés mindennél fontosabb ügyét.

A vád kapcsolatát keresett az én tevékenységem és egy egész korszak szellemisége között. Hadd beszéljek hát — anélkül, hogy e korszak elveit mindenben a magaménak vállalnám — erről a korszakról, amelyet nevezhetnék a magyarországi trianoni korszaknak. Valóban igaz az, hogy ez a korszak építette azt az utat, amelyen aztán úgy haladt a magyar politika mint folyam a medrében. — Félreértés ne essék! Nem a magam méltóságára, nem a magam felelősségének csökkentésére mondom azt, amit elmondandó leszek! Az én működésem e korszak utolsó, vagy pontosabban az utolsó előtti szakaszára esett. Vajon vihátható-e, hogy ezen idő alatt nem valami diktátor kényszerítette rá a nemzetre a maga önkényes akaratát, még csak nem is valami pártpolitikus juttatta érvényre programját, hogy a hatalmat a maga és pártja számára biztosítsa? Minden, ami ez alatt a rövid idő alatt történt, az alkotmányos tényezők teljes egyetértésével jött létre! A főtárgyalás során többször került itt szóba a közvélemény kérdése. Tisztában vagyok azzal, hogy valóban van hangos és néma közvélemény. Ha a kettő közt ellentét van, a néma közvéleményről — éppen némasága miatt — lehetetlen megállapítani, milyen erőt és súlyt képvisel. Lehetséges ezt megállapítani azért is, mert a néma közvélemény rendszerint amorfi, ingadozó, változó, tehát nem olyan, amilyenre elhatározásokat építeni lehetne. A nemzetnek ma már valóban nem érdeke azt kutatni, hogy az 1941-ben a közvéleményben jelentkező erőket mérve: melyik jelentett a másikkal szemben többet: a hangos, avagy a néma közvélemény? A kormányzat számára kiegészítőül csak az lehetett irányadó, ami megnyílvánult, ami a maga felfogása és kívánsága számára érvényesülést keresett, sőt követelt. A kormányzatnak — a parlamentarizmusnak legelőször elvei szerint és a gyakorlati politika lehetőségét szem előtt tartva — elsősorban a hangos közvéleményt és a hatalmi eszközök birtokában lévő hivatalos Magyarországot kellett figyelembe vennie; az Országgyűlést, a vármegyei törvényhatóságokat, a községi képviselőtestületeket, valamint az eladott példányszám arányában mérhető népszerűségű sajtóorgánumokat és az ezekben kifejezésre jutó nemzeti akaratot. A magyar parlamenti életnek olyan kitűnő ismerője, mint Rássay Károly, mondotta itt a főtárgyalás során, esküvel megerősített vallomásaiban, hogy az Országgyűlés 95 %-a helyeselt és kívánta azt, amit a kormányzat megvalósított. Ugyan ő mondotta azt is, hogy olyan kevesen voltak ellenkező véleményen, hogy éppen mert olyan nagyon kevesen voltak, tartották helyesebbnek, ha aggályokat

és ellenvetéseiket nyilvánosan nem juttatják kifejezésre, nehogy ezzel maguk fedjék fel és dokumentálják az ellenzék gyengeségét. Kétségtelen, hogy — bármi legyen is egyszere véleménye a magyar parlamentarizmus felett — az Országgyűlés túlnyomó többségének akaratával szemben lehetetlen lett volna bárki számára is kormányozni. S az Országgyűlés mellett tekintetbe kellett venni más nemzeti erőket is! —

Elismorem, a trianoni korszaknak volt sok vétkes és mulasztása. Elsősorban az, hogy elhanyagolta és elodázta a szociális kérdések rendezését s hogy életben tartott egy elavult, elkopott igazgatási rendszert s annak akadozó, rozsdás gépezetét.

De viszont ki akarná kétségbevonni azt, hogy a korszak egész nemzedéke a magyar nemzeti egység helyreállításának akaratában és kiolthatatlan vágyában élt?

A rokknak katona érezheti azt a vágyat, ami átjárta, mozgásban tartotta a magyarság egyetemét: még egyszer épnek, egészségesnek, egészennek lenni, együtt lenni! Még egyszer visszakapni, visszavenni mindazt, amit háború és erőszak szakított le a csonka törzsről! — Olyan volt a trianoni magyarság ebben az égő vágyban, mint a rokknak obsitos, a múlt dicsőségének fényes medáljával mellén, de kar és láb nélkül, szegényen és elárvultan a világ országútján, mindig a legnagyobb veszélyben, ott, ahol a világ hatalmasságainak érdeke keresztelte egymást és ütközött össze.

Így érzett a megcsönkített ország egész magyarsága és ugyanígy érzett az a magyarság, amely az elszakított területeken tetette a maga keserves életét. A megcsönkített, de mégis megmaradt ország magyarságát terhelte az a kötelesség, hogy minden erejével e helyzet megváltoztatását szolgálja.

Kell-e jellemzőbb, meggyőzőbb bizonyíték arra, milyen általános, milyen egyetemes volt a helyzet megváltoztatásának vágya az egész magyarságban, mint az, hogy

a magyar kommunista Tanácsköztársaság kormánya vállalta elsőnek a magyar proletárlátással együtt a helyzet megváltoztatásának kötelességét és elsőnek akarta ezt a kötelességet fegyveres erővel teljesíteni.

Kún Béla volt az, aki az elszakított északi és keleti területek visszaszerzéséért két háborút is indított: egyet a csehek, egyet a románok ellen. S ha úgy vesszük, akkor ezért a két háborús vállalkozásért tulajdonképpen

Kún Bélának is itt kellene ülnie mellettem a vádlottak padján, mint háborús bűnösnek, mert a népbíróságról szóló rendelet 9.§-a szerint ez a «bűne» nem évült el még ma sem.

Mit bizonyít a nem nemzeti alapon álló kommunista Tanácsköztársaság kormányának ez a két háborús vállalkozása?

Azt, hogy a magyar munkásság, a magyar proletárlátás sem fogadta el a magyarság erőszakos szétszakítását s ebbe nem akart belenyugodni és amikor a kormányzás terhe és felelőssége a proletárlátásra nehezedett,

a Tanácsköztársaság kormánya a kommunizmus ideológiájával ellentétben, nem kereste és nem várta meg más megoldások lehetőségét, fegyverhez nyúlt s ügyük elé állította a fiatal magyar Tanácsköztársaság katonáit, hogy erővel szerezzék vissza azt, amit erőszak vett el jogtalanul.

Kún Béla fegyveres kísérletei után nem volt, nem lehetett olyan magyar társadalmi osztály, olyan párt, nem lehetett olyan magyar kormányzati rendszer, amely ne vállalta volna a magyar nemzeti egység helyreállításának szolgálatát — s ahogyan telt az idő az úgynevezett trianoni béke után, úgy vált ennek a feladatnak a teljesítése mind sürgetőbbé, mind égetőbbé.

Az elszakított területek magyarsága rohamosan gyengült, fogyott, sorvadott, menteni kellett, vagy legalább a hitet, a bizalmat tartani benne, nehogy kétségbeesésben, a maga gyenge erejére hagyva, önmaga kezébe öngyilkos vállalkozásokba. Aki járt 1938 előtt az elszakított magyar területeken, az tudja, hogyan meredt ránk minden égő magyar szem ezzel a kérdéssel, ezzel a váddal: «mikor jöttök már, mikor, meddig?» Aki látta, hogy odaát, a «határokon» túl, fiatal magyarok, serdülő fiúk és lányok éppennygy, mint az idősebb nemzedékből valók, milyen áhitattal csókolják meg a magyarság háromszínű szímbólumát, bár tudták, hogy a következő pillanatban csendőrkéz nehezedik a vállukra, az tudta és tisztában volt azzal, hogy ez a helyzet nem maradhat így, hogy ezen változtatni kell s hogy e feladat teljesítése a megcsönkített ország magyarságát terheli.

A trianoni korszak magyarságának egymást követő kormányai meg is próbálták teljesíteni ezt a feladatot, úgyszólván minden igénybevehető módon és eszközzel. Először a szomszédoknál békés tárgyalásokkal próbálkoztak. A brucki, karlsbadi és marienbadi tárgyalások egy-egy állomása ennek a próbálkozásnak a csehek felé. A kormányzó mohácsi beszéde egy másik kísérlet a szerbek felé. De közben kialakult körülöttünk az érdekelt államok véd- és dac szövetsége, azzal a jelszóval, hogy aki a területi revízió kérdését bármi módon, akár a Népszövetség előtt felveti, az háborút idéz fel. A közvetlenül érdekeltek között nem volt többé kivel szóba állni, mert ők és nem a magyarság minősítették a revízió kérdését háborús kérdésnek. — A következő kormányok most Nyugaton próbálkoztak megértést keresni s valami támogatást találni. A nyugati nemzetek sajtójában és politikai irodalmában nem is maradt el a visszhang. A rokonszenv és megértés szaporodó jelei még jobban megszilárdították a magyarságban azt a meggyőződést, hogy úgynevezett igazságos, de az a fájdalmas tény, hogy a nyugati államok hivatalos

tényezői viszont még az elől is elzárkóztak, hogy a kérdést vizsgálata alá vegyék, a magyarság elkeseredését tette mind jobban elviselhetővé. Egy magyar külügyminiszternek, Valkó Lajosnak egyszer barátságosan megmondták, mi az, amire a magyarság a nyugati államok részéről számíthat, illetőleg mi az, amivel le kell számolnia. «Ha egy üttestet újra kövönnek — mondták — és ha megesik, hogy az egyik kőköcsének kevesebb hely jut, mint amennyi nagysága, méretei szerint megilletné, akkor az így szákon mért helyre állított kőköcsa bizony ki fog állni az üttest szintjéből. De vajon ki kívánhatná azt — így folytatódott a figyelmestetés — hogy az üttest egész körburkolatát ezért az egyetlen rosszul elhelyezett kőköcséért újból felszedjék s a munkát újból elvégezzék? Nem, ezt nem kívánhatja senki, mert a dolgok természetes rendje úgyis egyt a megcsont bajon. Azt a kőköcsöt, amely kiemelkedik az üttest szintjéből, addig üti, koptatja, csiszolja, kalapálja minden, ami az üttest végighalad, amíg el nem múlik a különbség az üttest szintje és az elégedetlenkedő kőköcsa között — s ezzel a probléma meg is van oldva. Nem kell tehát más, mint az időre bízni a dolgot. Ahogyan minden szeker kerekének vaspántja, minden ló patkója, minden gyalogjáró cipőjének szegőlése a kiemelkedő kőköcsöt fogja kalapálni, ütni, verni, — úgy éri «szükség szerűen» a helyzetével elégedetlenkedő nemzetet minden fordulat nehézsége, amíg végül is a nemzet meg nem nyugszik és bele nem illeszkedik abba a rendbe, amit magasabb erők szabtak neki.» Ime a sors, amit a magyarságnak szántak! S valóban ez is volt, ami a magyarságnak osztályrészül jutott.

Ha egyik ország királyát távol idegenben, francia földön megölték, — a szomszéd ország ártatlan magyarságát dobták át ezrével az ezrével a határon, miután javait elvették, asszonyát, gyermekét kegyetlenül bántalmazták.

Egy másik szomszédos állam belügyminisztere saját parlamentje nyilvános ülésén dicsekedett azzal, hogy lelkiismeretlen kivándorlási ügynökök segítségével hány ezer szegény magyar földműves sikerült Dél-Amerikába juttatnia, ahol a gyilkos klíma és ismeretlen viszonyok közt a biztos pusztulás vár rájuk. A miniszter őszintén megmondta, hogy ezzel a kivándorlási akcióval az ország nemzetiségi megoszlását akarta kedvezőbbé tenni a maga népe javára. — Amikor a harmincas évek elején a gazdasági krízis a tengerentúlról átesett Európába, a szomszéd államokban a válságba jutott kereskedelmi és iparvállalatokból a magyar munkásokat dobták ki. Akkor született a magyar munkás életét lehetetlenné tevő «numerus vallachicus», azzal a szándékkal, hogy mielőbb «numerus nullus» legyen belőle. De a magyar földműves munkás mellett minden társadalmi osztály magyarára ránehezített a baj, a csapás, amit az új országuk igazgatása igyekezett számukra minél keserűbbé, minél elviselhetlenebbé tenni. Tisztviselők, szabad pályán dolgozó értelmiségiek, birtokosok egyformán megszenvedték azt, hogy magyarok. Ha tekintetbe vesszük azt, hogy milyen rohamosan fogyatkozott meg erejében és életképességében az elszakított területek magyarsága — amely elvégre is az egész földkereken élő magyarság egyharmadát jelentette — akkor az is érthető, hogy helyzete megváltoztatásának sürgettsége milyen állandó nyomás alatt tartotta a magyarságot a határon innen és túl. Mert a kilátások egy változás lehetőségeire nem voltak kedvezők. 1938-ig csak egyetlen európai állam: Olaszország ismerte el nyíltan a magyar revíziós gondolat jogosságát. — 1938-ban az európai politikában váratlanul új helyzet állt elő, amely a magyar revízió előtt is megnyitotta a kapukat. A trianoni korszak egész nemzedéke számára itt a döntő, itt a kritikus pillanat. A müncheni megállapodás jelenti a fordulópontot. Ha Münchenben a nyugati államok a szudéta kérdés megoldása után a magyar revíziós igények méltányos rendezését is kézbeveszik, akkor a továbbiak során a magyarság magartatása is más lett volna. De Münchenben, majd még nagyobb nyomattal ezt követően, a nyugati államok kifejezésre juttatták azt az elhatározásukat, hogy Közép-Európa délkeleti részének függő kérdéseivel nem kívánnak foglalkozni. Az eddig ezen a területen vállalt érdekek védelmét is feladták. Franciaország a Csehszlovákiával kötött szövetségi szerződés ellenére érdektelen maradt a Cseh Köztársaság további sorsában. A Szovjetunió sem mutatott semmi érdeklődést és végig tetlenül nézte az események alakulását, bár e hatalom és a Cseh Köztársaság között szintén kölcsönös segélynyújtási szerződés állt fenn. Nyugatról és Keletről, úgyszólván minden vonatkozásban a Német Birodalomnak és a vele szövetséges Olaszországnak engedték át a délkelet-európai kérdések rendezését s ezzel a magyar kérdést is ráhagyták Németországra — s ha úgy tetszik, kiszolgáltatták neki. A délkelet-európai területek politikailag kivonult nyugati államokkal többé nem lehetett számolni, sem úgy, mint a régi rend (a világháború után teremtett rend) védőivel, sem mint olyan hatalmi tényezőkkel, amelyek egy új, igazságosabb és egészségesebb rend kialakításában hajlandók lettek volna részt vállalni. Délkelet-Európa és vele az egész Duna-völgyi terület, a nyugati hatalmak és a Szovjetunió hallgatlagos hozzájárulásával, a roppant katonai erővel rendelkező Németország vezetése alá került.

Nem Magyarország teremtetett ezt a helyzetet, csak levonta annak következményeit. De ugyanazt tették a többi Duna-völgyi népek. Feledve azokat a kapcsolatokot, amelyek alig húsz év távlatából a nyugati államokhoz fűzték őket, feledve azt, hogy önálló, hatalmasan magyarapodott állami létüket ezeknek köszönhetik, — egytől-egyig Berlin új felragyogó napja felé fordultak.

Bárdossy László kiszolgáltatása

Zákó tábornok politikai szócsöve, Bárdossy László v. m. kir. miniszterelnök kiadatásával és a menedékjognak Svájc részéről történt megtagadásával kapcsolatban, április 1-i számában egy-egy magyar emigráns személyi sípek ellen éles támadást tett közzé. A megtámadott személyiségek nyilatkozatait szóról szóra alább közöljük. — Megjegyezzük azonban, hogy Bartók László követ értesítette szerkesztőségünket, hogy különösképpen

azért kéri tőlünk nyilatkozatának közlését, mert nem bírtos abban, Makra Zoltán szerkesztő a sajtó elhírkészítői és neki megküldött helyreigazító nyilatkozatát valóban közzé tessze-e vagy sem teljes lefedelmében... A teljes pártatlanság okából hangsúlyozzuk, hogy Zákó tábornok szócsöve, már csak azért sem tehetné eddig közzé Bartók követ nyilatkozatát, mert április 1-e óta megjelenése szünetelt.

Bakách-Bessenyei György nyilatkozata

Ez a magyar nyelvű emigráns lapban megjelent cikk személyemet néhai Bárdossy László volt magyar királyi miniszterelnök Svájcából történt kiadatásával hozza kapcsolatba.

Bárdossy Svájcba érkezéséről, egész rövid otttartózkodása idejében csak elkésvé és másodkézből hallottam, egészen váratlan és következ-

ményekben tragikus kiadatásáról pedig csak annak megtörténte után értesültem. Ilyen körülmények között visszautasítok minden olyan insinuációt, mintha Bárdossy kiszolgáltatásával kapcsolatban bármiféle szerepem lett volna, vagy engem bármiféle mulasztás terhelne.

B. Bessenyei György

Bartók László nyilatkozata

A „Hungária” f.é.április 1-i számában, amely ma került kezembe, „Bárdossy László halálra utja” címmel névtelen cikkíró egy 1945 évi svájci MNFF (Magyar Nemzeti Függetlenségi Front) közlönyből tendenciózusan kiragadott dátumokat összekombinálva azt merészelt állítani, hogy hozzájárultam volna a volt miniszterelnök svájci menedékjogaának megtagadásához. Ezzel a teljesen valótlan állítással kapcsolatban a következőket jelentem ki:

A tragikus sorsú Bárdossy László svájci menedékjogaának megtagadásához semmi néven nevezendő közöm nem volt. Aki annak ellenkezőjét állítja, aljasan rágalmaz. A svájci szövetségi kormány tudommal saját szerveinek, a kritikus években Budapestben szolgálatot teljesített svájci diplomatáknak a gyors konzultálása alapján hozta meg döntését szinte órákon belül, mielőtt a váratlan beérkező hírvéről értesült és még mielőtt menési, vagy ellenakciók megindulhattak volna. Bárdossy neve az MNFF inkriminált április 28-iki ülésén (ez volt az egyetlen ülés, amelyen egyáltalán részt vettem), szóba sem került. De nem is volt még svájci területen.

A svájci Département Politique „válszövege”, amelyet az MNFF közlönye és a Hungária ismertetett, — hamisítvány. Ez a svájci hatóság már akkor megállapította és megállapítható ma is, ha a névtelen cikkis előzetes. Az MNFF kommunizmus 1945 előtti a hazai híreket szvszorongva váró svájci magyar koló-

nist impresszionálni akarták ezzel a hazugsággal, hogy ők máris nagy befolyással rendelkeznek a svájci kormányra. A Hungária egyébként tudhatta, hogy a hivatalos svájci levél körül valami nicezen rendben, mert megjegyezte, hogy a „fordítást” a tíz év előtt megszűnt „MNFF közlönye felelős”.

A rövidített svájci MNFF kevés kivétellel fiatal baloldali, magyzó akarnokokból és egy kommunista sejt gantsteréből állott. Hamisítással, fordításokkal és hamisításokkal igyekeztek fontosságukat kidomborítani. Igazat, szót nem tartottak be, akárcsak moszkvai barátok. Személyes éndomszerzési becsületek fölött szemtelen szervei akciókat még a kommunista sejt vezetője sem volt képes koordinálni. Hálátlan feladat volt velük kapcsolatba menni és igen nagy áldozatkészség kellett hozzá. Hogy ennek mi volt a háttere, azt a felszabadulásra a nagy nyilvánosság előtt pertraktálni nem lehet. A kérdés nyilvános levezetése csak a kommunistáknak tehet szolgálatot.

Ezt a névtelen cikkíró csak, de különösen a Hungária ezen a téren hívtásterző tapasztalatokkal bíró urának kellene lecsúszásban átértetni. Talán mégis csak lesz annyi intelligenciájuk, hogy nem tetelesek fel a magyar külügyi eszleltáiban neoyod övszardat állított és lecsúszás helyé álltal többszörösen kibővített férflekről, hogy a kommunistákhoz való „politikai közlekedés” volt a céljuk.

New York, 1955 április 11-én.

(Bartók László)

Uj Magyarorszag
1955. 5. 6.

Bogyay Gyula „Mért nem adhatta meg magát Magyarország a második világháború végén” című írása (Magyar Főlet 1979 április 21.) adta a tollat kezembe.

Engedjék meg, hogy röviden a leglényegesebb pontokat helyreigazítsam:

1. 1941 június 27-én megtörtént a Szovjetunióval szembeni magyar hadüzenet. Ekkor még semmi nyomás nem nehezedett német részről Magyarországra. Hitler Országország elleni „Blitzkrieg” terveiben a magyar csapatoknak semmiféle szerepet nem szánt, mert attól tartott, ha Horthyt a hadjáratban való részvételre felszólítja, azért a magyarok Romániával kapcsolatban (Dél-Erdély!) újabb területi követelésekkel lépnek fel. Hitlernek viszont Antonescu tábornagy kedvesebb volt (olaj, 21 hadosztály a keleti fronton), mint Magyarország Horthyja.

2. Természetesen jobb lett volna, ha Magyarország a II. világháborúban semleges maradhatott volna. Ez azonban sem politikai, sem katonai, de még inkább geopolitikai vonatkozásban nem volt lehetséges. Ha a németek 1941-ben még nem kérték szövetségeseiktől nagyobb hadserőket a Keleti Frontra, az 1942-es hadihelyzet már úgy hozta, hogy a németeknek szüksége lett a szövetséges hadserőkre. Így került — nem magyar jó szándékból! — a 2. magyar hadsereg a Keleti Frontra, ahol — köztudomásúan — 1943 januárjában felmorzsolódott. A majd 200.000 fős hadsereg 147.000 emberrel vesztett halottakban, sebesültekben és hadifoglyokban! 3. Horthy és kormánya (Kállay Miklós miniszterelnök) 1942 őszétől kereste a háborútól való kiválás lehetőségét. Ennek igen izgalmas és drámai története van. 1943 nyarán még a románok felé is törtétek puhálódzások, hátha sikerül egy közös román-magyar kiugrást létrehozni. Erdély háború utáni beavatkozásának kérdése azonban eleve megfúszított egy ilyen konkrét lépést. 1943 szeptemberében titkos meg egyezés jött ki

EGY CIKK MARGÓJÁRA

MB - 79. 6. 2

re Nagybritannia Kormányá és a Magyar Királyi Kormány között, amely kimondta, ha a következő időben Magyarország területére — nyugati — szövetséges csapatok lépnek, Magyarország azonnal megadja magát és szabad átvonulást biztosít a nyugati szövetséges csapatoknak. E titkos meg egyezésről a németek — több csatornán keresztül is, amelynek története több mint fantasztikus — korán tudomást szereztek. Hitler már 1943 késő őszén lépéseket tett Magyarország határai megszállásának előkészítésére, amelyre végül szeptember 1941 március 19-én került sor.

4. A német megszállás után Berlin nyomására Horthy Kormányzó kénytelen volt egy németbarát kormányt, Sztójay Dömét, volt berlini magyar nagykövet, sz. k. vezéreztetés irányításával kinevezni. A Kormányzó bizott Hitler ígéretében, mely szerint a német katonai megszállás azonnal megszűnik, ha Magyarország egy kimondottan németbarát politikát folytat. Hiába történtek azonban németbarát intézkedések — Magyarország katonai megszállása tovább is fennállott. Ennek folyamataként újabb magyar csapatok kerültek a Keleti Frontra, az eddigi nagyrészt még békeüzemeltetésű katonai kimonddal csak a háborúra termelt, megkezdődtek a német mintájú zsidótöbbségek s az életmódszerforogasztást korlátozták. stb.

Horthy Miklós, amikor 1944 nyarán megbízható hírt kapott arról, hogy a zsidók egy részét nem munkatáborokba, hanem megsemmisítőtáborokba viszik, az utolsó órában megakadályozta a budapesti zsidóság elszállítását. Ugyanakkor lépéseket tett azon magyar megszálló hadosztályok visszahozatására az országba, amelyeket a németek — nehéz fegyverzet nélkül — szorult helyzetükbe frontszolgálatra osztottak be. Őszintén meg kell egyszer mondanunk, hogy Horthy Miklóst e nehéz politikai helyzetben kevesen támogatták. Bethlen grófn és egy félucsat politikuson kívül a Kormányzó szinte egyedül maradt. Az 1944 júniusában megalakult ellenállás mozgalom, a Magyar Front is inkább csak papíron létezett, mivel legaktívabb szövelőjét, Bajcsy-Zsilinszky Endre képviselőt a Gestapomárcius 19-én letartóztatta.

Az országnak és népének a háborútól való kiválását 1944 nyarán Horthy az angol-szász hatalmakkal együtt kívánta végrehajtani. Erre nem volt meg a lehetősége. A Dunamedence a teheráni konferencia (1943) eredményeként szovjet érdekszférába került s Sztálin, féltékenyen őrködött azon, hogy e terület ne kerüljön angol-szász ellenőrzés alá. Washingtonnak és Londonnak pedig fontosabb volt Hitler legyőzése, illetve — az ezzel kapcsolatos szovjet támogatás — mint Magyarország háború utáni sorsa! Ez is tény, ha szomorú tény is!

5. Lakatos Géza vezéreztetés, az 1944 tavaszán, a Keleti Frontra kiküldött 1. magyar hadsereg parancsnokát, 1944 májusában német kérésre le kellett váltani a hadsereg éléről. Horthy e tábornokát szemelte ki a Sztójay Dömét leváltó németbarát miniszterelnök helyébe. Lakatos azonban 1944 nyarán buzózkodott egy politikai szerepéről. Végül is a román kiugrás — 1944 augusztus 23. után — vállalt miniszterelnöki tisztviséget,

kikötve, hogy csak alkotmányos módon kíván kormányozni!

1944 szeptember elején a svájci Bernben folytatott magyar-amerikai titkos tárgyalások azzal végezték, hogy a nyugati hatalmak a szovjetekhez utasítják Horthy békekövetőt. Ha keserű is volt ez a válság, Horthy volt olyan realista, hogy elfogadja azt. Mégint csak tragikomédia, amíg a budai Várban találunk olyan személyeket, akik hajlandóak Moszkvába utazni. Közben a magyar szélső jobboldal és a jobb oldal egy része is akcióba kezdett a Kormányzó ellen. A németek is felgyeltek a budai Vár titkos tevékenységére: kémek, s besúgóik mindenütt ott voltak. Hitler nem akarta — s nem is tudta volna! — Magyarországot feladni. S a „konkrete ebet” — minisztereket egy új németbarát kormányhoz, találtak eleget az országban! Hisz ott volt pld. Szálasi és pártja: ők alig várták, hogy hatalomra kerüljenek!

Horthyt saját munkatársai sem értették meg. Hatalmukat, pozíciójukat, életüket féltették az oroszától. Az egyik miniszter — nevé ismerjük! — 1944 szeptember közepén oda is vágta Horthynak, hogy „Ö fömáltóság a magyar parasztért most fel kívánja áldozni az úri osztályt!” Pedig itt nem osztályérdekek, hanem az egész magyar nép sorsa forogott kockán! Ha a kiugrás sikerült volna — mint pld. Románia esetében sikerült — a front napok alatt átment volna az országon s a két hadsereg által való pusztítás a minimálisra csökkent volna!

Horthy azonban elszámította magát. Amit ő akart — a mielőbb fegyverszünetet az oroszokkal s a németek szabad átvonulásának biztosítását — nem tudta végrehajtani. A „miért” — megválaszolásához egy külön tanulmányra lenne szükség. 1944 október 13-e a Horthy háborútól való kiugrás kísérlet kudarcához és

a Nyilaskeresztes Párt (Hungarista Mozgalom) általi — puess sikeréhez vezetett. Az utóbbit Szálasi természetesen csak a németek segítségével és hathatós támogatásával tudta végrehajtani. Lakatos miniszterelnök és kormányának legnagyobb része inkább akadályozta, — mintsem segítette Horthy terve kivitelezésében. Ami pedig a hadsereg felső vezetését illeti — jobb erről nem beszélni!

6. A „kommunisták” nem nevezik Lakatosot árulóknak. Eppó olyan helytelen állítása a cikk szerzőjének mint pld. Lakatos általa idézett (s soha el nem hangzott!) parlamenti beszéde. Abagy az sem igaz, hogy Lakatos miniszterelnököt „Tigris-páncélosok és az ismert német befolyás” vette körül. 1944 őszén? Amikor a német befolyás a földön hevert s amikor minden egyes „Tigris” páncélosra a fronton volt szükség? Ha a „kommunisták” az 1944 október 15-i háborús kiugrás miatt valakit is hibáztatnak, az — érdemtelenül — Horthy kormányzó, akinek szemére vetik, hogy nem cselekedett e léggé céltudatosan!

Nem igaz az Alexander tábornok fele adalék sem. Az Olaszországban harcoló angol-szász hadserő parancsnoka nem is akart Magyarországra küldeni csapatokat hisz a londoni kormány ezt nem kívánta.

A magyar hadvezetőség — Vörös János vezérkarifővel az élen — kevés kivételtől eltekintve végig kitartott a német szövetséges mellett — még Legfőbb Hadura, Horthy Miklós kormányzóhoz a németek által való elfogása után is! Ezt lehet magyarázni, különböző módon értékelni —, de a tényt tényként kell elfogadni.

A magyar kommunizmusnak az 1944 őszén kifejlődött politikai válságban az ég világon semmi szerepe nem volt. A magyar kommunista párt, amelyet az országban Rajk László vezetett, még 100 taggal sem rendelkezett. Kapcsolataik az oroszokkal vagy Moszkvában élő elvtársakkal 1941 óta nem volt. Az ő szerepük is külön lehetne drámát írni.

Végeztül engedjék meg a történésznek egy megjegyzés, illetve egy idézet, amely sok vonatkozásban válszt ad arra, miért szükséges, hogy ismerjük — a tények firkében — Magyarország háborús veresívtáros éveinek történetét. Az amerikai történész-filozófus George Santayana írta volt: „Akik nem emlékeznek a múltra, arra ítéltetnek, hogy újra átéljék azt!”

Ezt akarjuk?!

Dr. Gasztóvi Péter

Nem sokaság, hanem Lélek s szabad nép
tesz csuda dolgokat. (Berményi Dinél)

MAGYAROK ÚTJA

La Senda de los Húngaros

REGISTRO DE LA PROPIEDAD
INTELLECTUAL N° 474532

REDACCION Y ADMINISTRACION:
CERBUTO 1241 - BUENOS AIRES

ITÉL A TÖRTÉNELEM

Pörújítás Bárdossy László ügyében

XII.

Az utolsó stáció

A kivégzőosztag késve érkezett. Nem katonákból állott, mint előre mondták, egy fegyelmetlenül csörgető, zajos fogházorcsoport vonult be a terem végébe. Ha nem csapnak ilyen zajt, Bárdossy-ék először észre sem vették volna, úgy el voltak merülve a terem tulsó végén egymás kezét fogva, a szóltan, hallgatag búcsúzkodásban.

A késedelem nem is tűnt fel nekik. Pedig a város már azt nap megtudta az okát: A kormány katonaságot rendelt ki egyik laktanyából a kivégzésre. A ki-rendelt katonai osztag parancsnoka, egy fiatal hadnagy csak hajnalban tudta meg, hova szól a parancs. — Erre nem vállalkozom — jelentette ki. A történelem fel fogja jegyezni a fiatal népdemokratikus tiszt nevét, kinék magatartása olyan hatást váltott ki a laktanyában, hogy a legszájasabb kommunista tiszték is hangortalmi kezdtek, ez a polgári hőhérok kötelessége, mi nem erre esküdünk fel!

A fogházba érkező népbüszcs e hírre felhívta Riesz igazságügyminisztert, majd Rákosi-t is felverték reggeli álmából. Az ügyész maga ment le a kivégzésekhez szerződötött csöcselék közé, kik jó korán ösz-

szegyültek már külön belépőkkel a Markó utcai fogház kapuja alatti. Tárgyalni kezdett velük, főleg a legharciasabb, volt munkaszolgálatosakkal, ki vállalkozna uniformisba öltözve a kivégzés végrehajtására? Közben megjött Rákosi bölcs szentenciája: Tűzzenék ki jutalmat a fogházorok között, biztosan jelentkeznek majd közülük elég. A reakciókat már mind leváltották!

Hírek szerint mégsem jelentkezett elég fogházor. Néhány munkaszolgálatost is igénybe kellett venni. Fogházori egyenruhát kaptak katonafegyvert. Ok csinálták a zajt és csörögést a bevonulásnál.

A dermedten ébredő város tudta: ma reggel végzik ki Bárdossy-t. Ösz óta azonban sokat változott a világ. A vetkőztetések, a zárt kocsiokon szaladgáló

NKVD tevékenykedése dermedtebbé tette a lelkeket. Míg Bárdossy és Imrédy zeneakadémiai főtárgyalása alatt szájról-szájra járt a suttyogás sokszor: ma tüntetés lesz! Meglátjátok a fogházat is megrohanják! — most mindenki hallgatott. A jóbarátok sem igen közölték egymással az utcán, mi készül most Csak a templomok teltek meg imádkozó emberekkel. A munkájukba, hivatalukba indulók befordultak a legközelebbi templomba. Tekintetük ismerősök és ismeretlenek tekintetével találkozott: „tudom mért vagy itt!” Az ostrom után, romok közt, egy idegél megszállás alatt élő sokat szenvedett városban ez is nagy színvállás volt.

A kivégzőosztaggal érkezett polgári hivatalnokok odaléptek Bárdossyhoz:

— Menjünk kérem!... Ön is

távozzon! — tették hozzá Bárdossyhoz fordulva.

Mégegyszer utoljára átölelték és megcsókolták egymást. — Köszönöm, hogy olyan erős voltál és segítettél, hogy én is erős legyek. Minden percet sajnállok az életemből amit nem veled töltöttem — ságtá az asszony fülébe. Csak most adta át az elkészített búcsuleveleket. Ezt add át Mamámnak, ezt Margitnak küldöm stb.

— És nekem semmit nem írtál?

— Az ugyanaz lenne, mintha önmagamnak írnék búcsulevelet.

Kiegyenesedve, biztos léptekkel ment oda a kivégzőosztag megé, ahol gyótatópáterét pillantotta meg, karingben, stólvával, imakönyvvel kezében.

Ettől a pillanattól kezdve nem támaszkodhatunk a leghűség-

sebb krónikás, Bárdossy-né visszaemlékezéseire. Aki annyi hét, annyi hónap óta maga volt a felkierő és önfegyelem szobra, még néhány lépést összeszedte magát, hogy a halálba-induló még erősekk lássa. Aztán elsötétült körülte világ. Férjének finom vékony alakja eltűnik a fogházudvar felé vezető belső kapun a karinges pap mellett — ez volt az utolsó kép, amit a külvilágból tisztán látott, aztán hetekre megszűnt számára a valóság, a lét. Többet asszonyt, azt hisszük, aligha bír ki.

A Markó utcai fogház udvarán lejátszódott kivégzésekről sokat írtak már. Tudunk emberi bestiákról, körüti divat-dámaokról, kik heteken át minden alkalomra kiharcolták maguknak belépőt és a rongyokban fázó főváros telén remek prém-bundákkal, ékszeresen tolazkodtak az első sorba, hogy vért lássanak és hörgő holttestet. Tudunk tapsolókról, sőt egy a gyűlölet kéjében támadt szavalólókórusról, mely ütemesen biztatta a hőhéro: las-sab-han! — las-sab-han!... A vörös forradalom ördöge minden emberi aljasságot fölkaivar és fölzsabadi, hogy a régi keresztény világrendet szétszaggassa és megölje.

Nem kell hozzá nagy képzelet, hogy Bárdossy László ezüstfehér haját, amugy is mindég sáppadt, zárt, pergament-színű arcát felidézünk, amint fogház belső kapujánál várakozó csöcselék közé belép. A szokottnál is büszkébben emelte fel fejét mikor a várakozók, elvtársi utasításra gyalázkodni, pufjogni kezdtek. — Pufj! Tömeggylkos! Úszitól! — ilyeneket kiáltottak. A tárgyalásokon összehatalult együttes új elemekkel gyarapodva mégegyszer megtette kötelességét. Ha az éjjel nem olvastak volna az Olajfák Hegyéről és a Golgotáról, Bárdossy akkor is tudta volna, keresztény mártírnál az Utolsó Úthoz ez is hozzátartozik. Nemcsak a hívők döbbenete és néma háborgása.

Nem csodálkozunk, ha egyszer majd odahaza egy megrendült néző feljegyzéseire akadunk, ki e pillanatokról azt írta be naplójába: „Bárdossy sápadtsága most világított, haja körül is szokatlanul világítani kezdett az ezüstfény.”

Az ítélet felolvasása után megkérdezték, kívánja-e, hogy a szemét bekössék? Intett, hogy nem. Nem kötetle hátra kezét, nem is kulcsolta össze görcsösen. Ajakrándulás nélkül állott a páteről elbucszva a kivégzőszakasz elé. Mikor azok a fegyvert fölemelték, ezt több jelenlévő újságíró egybehangozóan állította, a nézőközönségtől megszólalt egy hisztérikus

(folyt. az előző oldalról)

hang:

— A papot is! . . . A papot is!

Több rekedt hang csatlakozott hozzá, hogy a papot is a gyon kell löni.

A Kis Újság, a kisgazdapárt lapja azt írta, sápadt volt, de bátran halt. A szocialista és kommunista újságok egyszerre kezdték okádni a gyalázat lángját a halottra. Az ország népe már abból is megtudhatta, a sortűz pillanatában valami rendkívüli történt.

Bárdossyné egyik rokona, aki nem kapott belépőjegyet, a fogházkapu körül ólálkodott. Ő beszélt el először, micsoda örjögő felháborodással áradtak ki a hatósági emberek, ügyész, kommunista párt-megbízottak, a szavalókórus sópredéke és a kéjelgő műkedvelők is. Rettenő, lealázó sérelem ült az arcukon: Fel kellett volna akasztani! Nem így kellett volna végezni vele!

Mi, Olaszországban vándorló magyar menekültek, először a Vatikán lapjából, a L'Osservatore Romanoból értesültünk róla hitelesen, hogy mikor ott állott e nézőközönséggel szemben, bekötetlen szemmel, főlemelt fővel várva a golyókat, a sortűz elesztánása előtt lélpillanattal magasraemelte két kezét és csengő hangon, érthetően kiáltotta, hogy a zárt udvarfalak közt visszahangozzék és mindenki meghallhassa:

— Uram, szabadítsd meg az országot ezektől a banditáktól!

Bárdossy ez utolsó egymondatos főhása azóta, tíz esztendeje visszhangzik a világon szétszórt magyarok fülében és ezrek, tízezrek, százezrek, milliók segélykérő főhása lett.

A kivégzés előtt Alföldi, az öreg fogházigazgató félrehívta Bárdossynét: Nézze, mi kiadjuk Magának férje holttestét, csak igérje meg, hogy a temetés teljesen titokban fog lezajlani, oda csak a legszűkebb család megy el és minden családtag kötelezettségét vállal erre. — Az asszony ígéretet tett. A családtagok el is mentek egyik temetkezési vállalathoz, kivégzés után jelenjen meg a fogházban Bárdossy László földi maradványai-ért. Mikor a vállalat-szállítókocsija délben a fogház elé állt, elkergették:

— Semmiéle holttestet nem adunk ki. Erre nincs rendelkezésünk! Alföldihez fordultak a család utasítása szerint: — Ön megígérte Bárdossynénak! — Első nap kitérő választ adott, hívjanak holnap. Másnap azt válaszolta a telefonban, majd holnap válaszol. Csak harmadnap merete kereken megtagadni.

Közben a temetkezési vállalat már kitűzte a temetés időpontját. Valahogy mégis híre ment Bárdossy tisztelői között. A megállapított időre nagy sürgős-forgás támadt a Kerepesi temetőben, mindenfelől virággal érkeztek az emberek. Senki sem árulta el a másoknak, mit keres. Csak jöttek-mentek virágjaikkal. Mikor pár órai ácsorgás után belátták, sehol semmi temetés nem lesz, valakinek az az ötlete támadt: akkor hagyjuk a virágot Gömbös Gyula sírján, ő is barátja volt. . . Így került a kivégzést követő napon Gömbös Gyula sírjára egy magas virágpiramis.

Legenda-e vagy valóság, annak is híre terjedt azán, hogy a külügyminisztérium ornara Bárdossy néhány hivatalban maradt híve felhúzza a gyászlobogót? Az viszont bebizonyított dolog, hogy a következő hetekben egy Bárdossy-klub alakult Pesten. Formá szerint a Kisgazdapárt volt még akkor hatalmon, az emberek még nyugati beavatkozásban reménykedtek. Az új klub jelvényét, a B. L. betűket több új tizte nyíltan gomblyukába. Egy ház-mesterfiú az Andrássy ut. hatvanba vitte e jelvény viseléséért.

A néphangulat persze, ha valakit megszeret, nem tud beletnyugodni halálába. Különösen mikor azt sem lehet tudni, hol fekszik porhüvelyé. Az alföldi szegénység még a huszas évek végén is sokszor látta itt-ott Rudolf királyfit, kit „szigorú atya elűzött.” Bárdossy öreg édesanyjához hónapok múlva is beállítottak ismerősök és ismeretlenek, hogy biztos tudomásuk van róla, fia nem halt meg, hanem kiszöktették. Hol Délamerikában látta a monda, hol az Egyesült Államokban. Az öreg özvegy még évek múlva is reménykedett, hogy fia életben van és még találkozni fog vele.

Matuska-Péter nyilatkozata

Matuska-Komáromy Péter, volt stockholmi követ, az „Angliai Új Magyarország”-hoz levelet küldött, amelyben a következőket állapítja meg:

„Amikor 1945-ben feleségemmel (szül. Bárdossy Margit, a szék.) együtt Ausztriában voltunk és átérteltünk róla, hogy sógorom Salzburgban van letartóztatva, odautaztunk. Gellért Andor, aki az akkori magyar kormány salzburgi meghíttottja volt a akiből korábban stockholmi kiküldetésnek idejéből baráti kapcsolatok léteztek, rendkívül barátságosan fogadott bennünket, élelmiszereket, sör, sör, előlított, egyben figyelmeztetett, hogy Bárdossyt az a veszély fenyegeti, hogy Budapesten kiadják és azt szuggesztálta, hogy próbáljunk meg valamit tenni, hogy ezt a kérdést megakadályozzuk. mert hiszen tekintettel az orosz megszállásra és arra, hogy Bárdossy az oroszoknak a „háborús bűnszékéről” készített listáján első helyen szerepel, az akkori forradalmi hangulatban nem remélhető félig-meddig is pártatlan ítélet és életét a legkomolyabb veszély fenyegeti.

Gellért kezdeményezésére tehát még aznap éjjel kúria erővel megszerkesztettünk egy beadványt az amerikai megszálló hatóságokhoz, részletesen megindokolva, hogy miért kérem a kiadatás megtagadását és sógorom ügyének egy pártatlan nemzetközi bíróság előtt leendő tárgyalását. Ezt a beadványt, személyi kapcsolataink felhatalmázása mellett, Gellért juttatta el az amerikaiakhoz, csatolva egyben sógorom, Bárdossy Lászlóné, a tárgyba-vágó angolnyelvű levelét is. Gellért egyébként tudomásom szerint illetősen életét is juttatott a börtönben szenvedő sógoromnak.

Közös lépésünk azt eredményezte, hogy az amerikaiak teljesítették sógoromat, hogy tegyen ő maga az egyben indokolt előterjesztést. Problémáink nem vezettek ugyan sikerre, de jó lélekkel mondhatom, hogy Gellért Andorral együtt mindent megpróbáltunk, ami e nehéz időben lehetséges volt.

Ezekhez képest az Angliai Új Magyarország cikkének vonatkozó állítását, enyhén szólva, rendkívül súlyos és sajnálatos tévedésnek kell minősítenem, amely állítás tehát nem felel meg a valóságnak. Tisztelettel

Matuska-Komáromy Péter

m. kir. titkostanácsos, volt m. kir. rk. követ és mech. miniszter.

Bárdossy

Gellért A

Matuska Péter

1945

194

Hungary 11. 7. 27

Minden ország annyit ér, amennyi erőt és egységet jelent!

Bárdossy László könyve: »Magyar Politika a Mohácsi Vész Után« (K. M. Egyetemi Nyomda, 1943.)

Írta: Szabó Miklós

E néhány sor utólagos méltatásnak kézzel, de könyvismertetés is lehetne, mintha csak ép most jelent volna meg. Az akkori idők események mellett, alig voltak észre. Talán nem is csodálkoztunk a légiiradók közötti szünetek nem alkalmasak a cím után írtve olyan távol eső történelmi nyugati szemléletre, s a nyugatban létező köztársasági, hogy a nézők és súlyos igazságokat érdemes szerint fogadják.

Kortársait, volt hivatali munkatársait, jóismerőseit, barátait bátorosan megemlékeznek néhány személynél, megemlékeznek a szerzővel munkájáról, a sajtó is hozott szöveget, nem sokat mondó kommentárt, végeredményben azonban a magyar intelligencia gondolkodni tudó nagy közösséghez nem érkezett el az a nagy mű; ahogy megjelent úgy el is felejtették, folytatódott a háború, előbb porogt a szél, aztán a bombákról, az újságokról házak anyai székével együtt est is oltalmazták.

Talán ekkor egyszer az idő, minden egyéb elűnt kincsünkkel együtt ez is előkerül, elfelejtjük azt a helyet a magyar politikai birodalmában, amit méltán megérdemel.

De nézzük közelebbről a könyvet!

A szerző politikáinak mondja a művét, de nem politikai munka mégsem. Annál sokkal több, sokkal egyetemesebb. Nevezetesen volna történelmi-bölcsészeti, és nyugodtan, vagy oknyomozó politikának, talán még inkább diplomáciai tankönyvnek, — mi történjen az újabbkori államvezetési tudomány egyik legfontosabb, klasszikus mesterművét ismerjük fel benne.

Már előszavának első mondatai azonnal merítjük az olvasót, s mindjárt sejtjük: itt nagy sikortárral állunk szemben:

„Minden, ami történik, következményekben találja meg értelmét és jelentőségét.”

„Az apró történelmi csáklaknak az idők távlatában. Egy-

formásokok szárhoz hátrébből annál jobban emelkedik ki mindaz, aminek értelmét és jelentőségét számdok próbája igazolja.”

„Mentől távolabbról nézzük, mentől szélesebben kiterülő területet fog össze a szem, annál világosabban bontakozik ki a nemzeti élet döntő jelentőségű eseményének összefüggése.”

Lehet-e ezt szébben, egyszerűbben, de klasszikusabban kifejezni? Azután folytatva, meghatározott könyve tartalmát:

„Ez a dolgozat a mohácsi vészről Fráter György haláláig terjedő negyedszázad politikai történetéről akar szólni, arról a hasznos évről, amely a magyar történelemben talán legtragikusabb és tanulságokban leggazdagabb korszaka. Nem egyedül Magyarország, egész Európa — az egész akkor ismert világ — éltében ürvénylő válságok ideje.”

amely győzelem bizonyult a nagy megpróbáltatás idején Nagyainak fontosabb volt a maguk hitvány érdeke.

Most, hogy ledűlt a nemzet egységének utolsó őre, Erdélyben is végigszáradt a pusztítás, azon a földön, amely ettől eddig ment maradt.

A zsoldos vezér emlékéremet vetetett a maga képmásával és ezt vésette rá: Transylvánia capta.

Fizetetlen katonái valóban úgy bántak az országgal, mint fegyverrel és nem orgyilokkal hódított, semmi kíméletet nem

érdemes tartománnyal”.

Azán később folytatja:

„A szegycintéletes kaland véget ért.

A mohácsi vész követő korszak első szakasza kezérelt. Új embernek kellett jönni, hogy újból kezdjék a munkát magyarságon azon a módon és azokon az alapokon, ahogyan hátrahagyta a barát.

„Mindenkinek meg kell halnia”, „Omnia mors vincit” — ezt írta Fráter György sírkövére.

De a nemzet élni akart és megmutatta, hogy élni tud”.

«NOSTRAM IN EO EXECUTORUS VOLUNTATEM»

Bárdossy rámutat azokra az okokra, amelyek a barát tragédiájához vezettek. Fráter György feltételek székeségének tartotta az ország egységét, legalább abban a részben, ahol a török nem volt ott, János Zsigmond és Izabella által ott nem tudta megvalósítani, megpróbálta Ferdinánd alatt, felajánlva neki a rendek hozzájárulásával azt, ami később volt. Kívülről akart segítséget kapni ehhez az eligondoláshoz, így itt tévedett. Ferdinándnak nem volt ereje, sem igazi megértése ahhoz, hogy a barát akaratát megvalósítsa. Abélyett, hogy csak magában, s a nemzet megértő tagjaiban bízott volna, idejében ment, az idegenvértől, erősen gondolkodó, de földrajzilag is távollevő "magyar" királyhoz, aki őt félreverte, kihasználta és aztán ellátta. Ahogy Bárdossy mondja:

„Anakkor szerzője Magyarország legnehezebbnek nevezett időszakát kezelték a levezetett igazságok megállapítása után (akkor még 1942-43-ai írtak!) nemzedék akarta figyelmeztetni az államvezetőkre. Nem tudhatta előre mi következik, de biztosan megérte, s megtette azt ami tőle volt: odahegyeztet egy emlékművet a magyar hősnésre, a magyar politikuskok, a magyar államvezetők asztalára, tájképzésére, okulás és figyelmeztetés céljára.

» FEHÉR KÁMZSÁJA LESZ AZ EGYETLEN VILÁGOS FOLT »

Olvasva ezeket a sorokat, az ember szinte érzi, hogy azoknak szerzője milyen nehéz lelki hátsók között jutott a könyv megírásához. Csak azt a kort tárgyalja, annak eseményeit állítja elének, annak emberéről mond kritikát, de a mai olvasónak meg kell értenie, hogy a könyv minden sora a jelennek szól, a mai magyarok részére írtó, bíráló, írányító, de egyáltalán bírázó parancsolatja is.

telesül a fülükjűt, Fráter Györgyöt bemutatja, egyelőre melékk-alakképen, az események színpadjára. E néhány sor egyszerűségben s klasszikus voltában minden bizonytal a magyar irodalom kimagasló leírásai közé tartozik:

„A tokiói csataesetetés előtt amikor Salai csapatai még nem érték el János visszavonuló seregét, közel egy hónapig Borsodban időzött a király.

Itt hívatta maga elé a sajátját Pálós-kolostor perjeljét, aki Fráter Györgynek nevezte magát”.

„Láhat a király talta, hogy a barát valamikor az ő anyja vajdahunyai várában szolgált. Talán ismerte is, vagy emlékezett rá. Lehet, hogy csak a környékbeli urak figyelmesebbek a királyt erre a tisztafélfé, hallgatag, erőszakos emberre, aki már két Pálós-kolostor gazdálását hozta rendbe.

VILÁGOS FOLT

— ake az események vak egyzabálatja sodort és emelt a legfőbb méltóságba, de aki ott saját erejéből megkapaszkodni nem tudott — és a barát, aki ettől a találkozásától kezdve huszonöt éven át mindjobban a maga éze és ereje szerint, s a maga felelősségére fogja formálni a magyarság sorsát”.

„Art monadják, a király esaklál kincsen akarta rá bízni. A kincsek öröksét a barát nem vállalta. Rául sokkal többet, sokkal nehezebbet vett magára. János mellé szegődött, amivel az ország, ezer baja és gondja, kibogozhatatlan nehézségek rettetes terbe, mind az ő vállára szaladt”.

„Végzetes okoskodás. Amelyik nemzet nem megért zót sokokban és fegyverrel a kezében az életét fenyegető veszedelem elé, az rábuzogolhat az ellenség lába alá kerül. Ez bármelyik korokidők felől a szemmeljáró erők között, az ilyen nemzet számára egyik is, másik is egyformán ellenség”.

S tovább:

„Őt állt mellette a Bécsből küldött condottieri, akinek idegen volt az ország, idegen a nép és szokásai, s aki gyanazkodva nézte a barát veszedelmét. Az értelmesen embernek minden gyámis. Mentől jobban sikerül a játék, annál jobban nért Castaldo aggodalmán. Saját serege gyengeségének tudatában ártót rért, hogy a barát jóval nagyobb erejével könnyű szerrel végző ved”.

Nem az ő hibája, hogy elmentek mellette, hogy kevesen olvasták, s még kevesebben lehetnek azok, akiket elhatározták a barát.

A magyar génius történetében nem először történik meg, hogy nagy alkotásokat, nagy magyar értékeket nem lát meg, nem fedez fel a közvetlen kortárs. Gondoljunk Katonára, akinek kezemből Városházi szabályba talán még lekecsinyítőleg pillantottak be hivatalosai, s hallta után három évvel kerültek először, s akkor is csak vidéken először léte nagy munkája.

Világviszonylatba állítja be a magyar történelemnek ezt a hasznos évét, s azt mutatja, hogy az, ami Magyarországon akkor történt, oknyomozó (szűkevény volt, ahogy ő mondja) és egész akkor ismert világ eseményeinek. S az olvasó megértésére akar csak a könyv megírásának alkalmát és azután.

„A Bevezetésnek” nevezett rész címe: Két világ között. Az egyik világ a nyugati világ: V. Károly császár keresztény világbirodalma, ma formájában, a másik az Isten, mely délkeletről és délről a Balkánon, Szarajevóban keresztül fékkörben ült körül az előbbt s a két világ érinthető területén áll a szűkevény szerezésénél Magyarországon. A mohácsi csata nem Magyarország csatája volt. Ott a két birodalom ütközött meg, igaz, hogy a nyugatot csak mi képviseltük egyedül, sajnos nem is egységesen. A következő fejezetek: Kétfélejárás az európai hatalmaknál, versenyfutás a szultán kezéért, egyeskedés és csatározás, felcsúszó nemzet, — mestertelen megrajzolt képei Zápolya János tehetetlen magyartársának s Ferdinánd semmitőlőlőni nem tudó, de mindent megszerelni akaró kámpaszkodó és fédkész az ország elcsúszásának. A leírás betűkben tülemzően érezsük, hogy a háza úgyv még mindig megmenhető lett volna, ha akár az egyik, akár a másik király, vagy akár egy harmadik válik, az a személy lett volna, aki távlatokba látó szemmel a közelmegvalósítás magához tudta volna ragadni, s egyetlen tudta volna a nemzetet.

„Ezt sügták a barát megcsönkített fülebe

Magyarország színpadján tovább játszódnak az események. A megosztott ország, a szembőlálló két király és a mindembe beleszózó, de egyelőre kívül maradó török hatalom. Az országban sokan érzik, hogy a kötéféle osztott ország el fog bukni, s csak az egységben lehet erő, s látják, hogy a két király tehetetlen. A Józán magyar érdek, az egészézetos helyi magyarországi példákuk szolgálatát, érdemes jelentésük a magyar élniáadás demonstrálására. Bárdossy nagyon szépen állítja eseket az eseményeket csatortorba (I. a felcsúszó nemzet csatortorba), de viszont könnytelen megállapítani, hogy az egységes eszekedetté sohasem tudott ki feljutni. A váradi béke (1543) rövid időre némi eseményt bírtott az országban, Zápolya János halála és néhány hetes fia János Zsigmond "királyságának" azonban újabb és váratlan problémát még jobban megnehezítették Fráter György dolgát. Buda elfoglalása, s a Duna-Tiszamenti török passzív felállása (akárcsak a legutolsó "békeben" Kárpátalja szorjolt területtel nyílvánlása!) mintegy befejezte a történelmi folyamatot, s Fráter Györgynek nagy államférfiúi képességére és erélyére volt szüksége, hogy az új viszonyok között valamelyes egységre mégis helyre álljon.

„Ezt sügták a barát megcsönkített fülebe

„Az orgyilkosság részletek nem ebbe a tanulmányba valók, de örök tanulság marad a barát borsalmas vége és mindaz, ami utána következett.

A december 10-áról 17-ére virradó viharos éjszaka hajnalán, hitvány idegen bérencék példátlan gyávasággal szúrták be a hetvenéves agyagját, és holttestét meggyújták. Az aki mindeneszt felelős volt, hetven napig temetetlen hagyta. — mintha még halálában is fölték volna hozzányalni!

Aztalán ottmaradt nyitva a biblia, amelynek lapjait utolsó éjjelén forgatta. A betörtöt ablakon bejáró szél talán éppen arra az oldalra nyitott, ahol így szól az írás: — "A gyengék nevé a porba írják" — és térdel írják.

„Egy októberben kelt írásban Ferdinánd még megpróbáltette ezt a felhatalmazást, miután közben nem győzött a barátunk "béles tanácsalért", "hasznos szolgálatért" és "betegszolt hálsépcéért" hallálkodni”.

Kelle ennél határozottabb beszéd és megokoltabb kritika az idegen uralkodó eszekedettel való!

Izabella királyné és Petrovics valótlan vészekodására a porta ő akarta tetetni Frátert láb alá. Ezt Fráter még meg tudta akadályozni, de nem látta és nem hitte, hogy az orgyilkos merénylő éppen Ferdinánd részéről jön, akinek ő akarta adni az ország ketelét részét is, s hogy az éppen az őa kiküldött csapatok parancsnoka, Castaldo hajtna majd végre az a szörnyű tettet. A könyv az a szörnyű eseményt mestert módon érzékelteti!

A gondolat a következő az. Ezen súlyos megállapításokkal folytatódik és fejeződik be.

„A király — örök szegycinté nének a koronának, melylyel fejét illették — 1531. július 20-án, tehát majdnem ugyanakkor, amikor a százezeres meggyőzésen állított, felhatalmazta a condottieri, hogy ha székeségének tartja, tegye el az utób a barátot. "Azal, amit tessz, a mi akaratunkat hajtd végre". (Nostram in eo executorus voluntatem) írta.

Egy októberben kelt írásban Ferdinánd még megpróbáltette ezt a felhatalmazást, miután közben nem győzött a barátunk "béles tanácsalért", "hasznos szolgálatért" és "betegszolt hálsépcéért" hallálkodni”.

Kelle ennél határozottabb beszéd és megokoltabb kritika az idegen uralkodó eszekedettel való!

» FEHÉR KÁMZSÁJA LESZ AZ EGYETLEN VILÁGOS FOLT »

„Sokszor megtörténtek, hogy halálán a szívben tovább fut a sebcsült. Így rohant a magyarság pártlatharok orvonyai, idegen hódítók szakadékkal fűjött, amíg a két király kezén végül is összetört az ország”.
Jól állapítja meg a könyv:

„Ez az egységért azonban hiányzott, Fráter György még János udvarában várta az idekötkezőkészt. Tenzórs fejről még hiányzott a tekintély glóriája, s a fehér kámsza alatt rejtőző roppant akaratot még meg kellett ismerni”.

Az egész műnek talán a legszébb, lelkilegben a leggazdagabb része az a néhány sor, ahogy Bárdossy ennek a könyvnek kölség-

„Az orgyilkosság részletek nem ebbe a tanulmányba valók, de örök tanulság marad a barát borsalmas vége és mindaz, ami utána következett.

A december 10-áról 17-ére virradó viharos éjszaka hajnalán, hitvány idegen bérencék példátlan gyávasággal szúrták be a hetvenéves agyagját, és holttestét meggyújták. Az aki mindeneszt felelős volt, hetven napig temetetlen hagyta. — mintha még halálában is fölték volna hozzányalni!

Aztalán ottmaradt nyitva a biblia, amelynek lapjait utolsó éjjelén forgatta. A betörtöt ablakon bejáró szél talán éppen arra az oldalra nyitott, ahol így szól az írás: — "A gyengék nevé a porba írják" — és térdel írják.

„Ez az orgyilkosság részletek nem ebbe a tanulmányba valók, de örök tanulság marad a barát borsalmas vége és mindaz, ami utána következett.

A december 10-áról 17-ére virradó viharos éjszaka hajnalán, hitvány idegen bérencék példátlan gyávasággal szúrták be a hetvenéves agyagját, és holttestét meggyújták. Az aki mindeneszt felelős volt, hetven napig temetetlen hagyta. — mintha még halálában is fölték volna hozzányalni!

Aztalán ottmaradt nyitva a biblia, amelynek lapjait utolsó éjjelén forgatta. A betörtöt ablakon bejáró szél talán éppen arra az oldalra nyitott, ahol így szól az írás: — "A gyengék nevé a porba írják" — és térdel írják.

„Sokszor megtörténtek, hogy halálán a szívben tovább fut a sebcsült. Így rohant a magyarság pártlatharok orvonyai, idegen hódítók szakadékkal fűjött, amíg a két király kezén végül is összetört az ország”.
Jól állapítja meg a könyv:

„Ez az egységért azonban hiányzott, Fráter György még János udvarában várta az idekötkezőkészt. Tenzórs fejről még hiányzott a tekintély glóriája, s a fehér kámsza alatt rejtőző roppant akaratot még meg kellett ismerni”.

Az egész műnek talán a legszébb, lelkilegben a leggazdagabb része az a néhány sor, ahogy Bárdossy ennek a könyvnek kölség-

„Sokszor megtörténtek, hogy halálán a szívben tovább fut a sebcsült. Így rohant a magyarság pártlatharok orvonyai, idegen hódítók szakadékkal fűjött, amíg a két király kezén végül is összetört az ország”.
Jól állapítja meg a könyv:

„Ez az egységért azonban hiányzott, Fráter György még János udvarában várta az idekötkezőkészt. Tenzórs fejről még hiányzott a tekintély glóriája, s a fehér kámsza alatt rejtőző roppant akaratot még meg kellett ismerni”.

Az egész műnek talán a legszébb, lelkilegben a leggazdagabb része az a néhány sor, ahogy Bárdossy ennek a könyvnek kölség-

MIT ÜZEN BÁRDOSSY?

A könyvet az emigrációs magyar közönségnek ismernie kell. A sorokban és a sorok között értékes üzenetek vannak számmunkra, csak éppen olvasni kell tudni azokat. Mivel azonban a könyv számos könyvtárútl forralomban, s egyelőre még bizonytalan, hogy itt Argentínában mikor jelenhet meg új kiadásban, alább néhány jellemző idézet közölünk a szerző lelkében kikristályosodott ama megállapításokról, amelyek a mi legnagyobb értékét jelentik. E részletek ismeretéhez kívánatos volna a hozzájuk illeszkedő események ismerete is, ez azonban meghaladja egy újság cikk keretét:

Kockázat

„A népek is épen úgy, mint az eszerek, az élet adottságaiban kinálkozó lehetőségekből teremtik meg a maguk életét vagy gyulántát, gyarapodását vagy pusztulását. Helyesen élni nem más, mint helyzetünk és erőnk törvényei szerint élni. Ez semmit nem jelent első megalkuvást a mindentörő viszonyokkal. A nemzetnek vannak olyan életérdekei, amelyekre vállalnia kell a legnagyobb áldozatot még akkor is, ha ez súlyos kockázattal jár”.

(folyt. köv. oldalon.)

„Sokszor megtörténtek, hogy halálán a szívben tovább fut a sebcsült. Így rohant a magyarság pártlatharok orvonyai, idegen hódítók szakadékkal fűjött, amíg a két király kezén végül is összetört az ország”.
Jól állapítja meg a könyv:

„Ez az egységért azonban hiányzott, Fráter György még János udvarában várta az idekötkezőkészt. Tenzórs fejről még hiányzott a tekintély glóriája, s a fehér kámsza alatt rejtőző roppant akaratot még meg kellett ismerni”.

Az egész műnek talán a legszébb, lelkilegben a leggazdagabb része az a néhány sor, ahogy Bárdossy ennek a könyvnek kölség-

„Sokszor megtörténtek, hogy halálán a szívben tovább fut a sebcsült. Így rohant a magyarság pártlatharok orvonyai, idegen hódítók szakadékkal fűjött, amíg a két király kezén végül is összetört az ország”.
Jól állapítja meg a könyv:

„Ez az egységért azonban hiányzott, Fráter György még János udvarában várta az idekötkezőkészt. Tenzórs fejről még hiányzott a tekintély glóriája, s a fehér kámsza alatt rejtőző roppant akaratot még meg kellett ismerni”.

Az egész műnek talán a legszébb, lelkilegben a leggazdagabb része az a néhány sor, ahogy Bárdossy ennek a könyvnek kölség-

„Sokszor megtörténtek, hogy halálán a szívben tovább fut a sebcsült. Így rohant a magyarság pártlatharok orvonyai, idegen hódítók szakadékkal fűjött, amíg a két király kezén végül is összetört az ország”.
Jól állapítja meg a könyv:

„Ez az egységért azonban hiányzott, Fráter György még János udvarában várta az idekötkezőkészt. Tenzórs fejről még hiányzott a tekintély glóriája, s a fehér kámsza alatt rejtőző roppant akaratot még meg kellett ismerni”.

Az egész műnek talán a legszébb, lelkilegben a leggazdagabb része az a néhány sor, ahogy Bárdossy ennek a könyvnek kölség-

„Sokszor megtörténtek, hogy halálán a szívben tovább fut a sebcsült. Így rohant a magyarság pártlatharok orvonyai, idegen hódítók szakadékkal fűjött, amíg a két király kezén végül is összetört az ország”.
Jól állapítja meg a könyv:

„Ez az egységért azonban hiányzott, Fráter György még János udvarában várta az idekötkezőkészt. Tenzórs fejről még hiányzott a tekintély glóriája, s a fehér kámsza alatt rejtőző roppant akaratot még meg kellett ismerni”.

Az egész műnek talán a legszébb, lelkilegben a leggazdagabb része az a néhány sor, ahogy Bárdossy ennek a könyvnek kölség-

Átutó hullám

"Az, hogy egy nemzet vezetője mire határozhatja el magát, s mit hajthat végre, tulajdonképpen benne szunnyad a tömegekben, amelyek mögötte állnak és követik. A vezető művésze, hogy ezt helyesen felismerje és tudatosítgye bennük. Ha azok, akik a vezetőnek engedelmessékednek, nem képviselik értékben az egész nemzet erejét, akkor engedelmességük a megcsúszásunk sem ér sokat. Illetőleg csak annyit, amennyire és ameddig akaratakat a más irányba kívánkozik, vagy renyhán vesztelő elemekkel szemben érvénytelenül tudják".

"Minden, ami történik, átutó hullám helyzetünk örök partjai között. Micsoda rövidlábú bölcsesség volna, ha a nemzet mindig csak ahhoz sparkodnék igazodni, ami egy-egy történelmi folyamat múlt eredménye lehet".

A gyengék

"Minden ország annyit ér, amennyi erőt és egységet jelent. Erővet képest használják fel csakként, vagy várnak vele aktív támogatást mások, a "a ut d" alapján, a maguk politikai céljainak érdekében. A gyengék és elesettek nem számíthatnak. Javukat elveszik vagy megosztóznak rajta. Más eshetőség nincs. A világ nem szamaritánus intézmény".

Az időpont

"A politikai elhatározások mindig csak viszonylagosan értendők a helyesen választott időpont adja. Ugyanaz az elhatározás, ha más-más időpontban hajtjuk végre — nem ugyanaz. Értéke, jelentősége elvész, ha körülmények kényszerítik ki: amikor is a jó igazi értelmében, már nem is beszélhetünk elhatározásról, hanem csak alkalmazkodásról, meghajlásról a tények ereje előtt".

Bosszú és hála

"Ott ahol a hatalmi viszonyok alakulásáról és nem személyi intrikákról van szó, a "jutalom" nak s a "büntetés" nek nincsen szerepe. A bosszú éppolyan kevéssé politikai fogalom, mint a hála".

Két pogány könt

"Ha az érzelmi momentumokat vizsgáljuk — amelyek hásszal és vérrrel telítik az elhatározásokat — a magyarság túlnyomó nagy része a nyugati és a délkeleti szomszédját egyformán idegenkedett".

A vezető feladata

"A felelős vezető nemcsak a célt tűzi ki, nemcsak ehhez a célhoz kell beosztani a közö-

ség cselekvő hozzájárulását, de az ő értelmén és belső képességén fordul meg, vajjon helyesen mérte-e le a közönség helyzetéből belső erőállományát, a rendelkezésre álló eszközök használhatóságát, s végül sikerül-e ezeket a kijelölt céllal összeegyeztetni".

Ami jövőtételten

"Bizonytalan kísérletekkel nem szabad kockáztatni a nemzet létét, mert bárhogyan alakuljon is később a helyzet, küzdelem értéket mennek vesztendőbe, s az, az életet, amelyet ma elrontunk, holnap nem lehet jövőtenni".

A bölcsesség

"Csak a balgák állíthatják magukat azzal a rövidlátó bölcseséggel, hogy nem kell egyebet tenni, mint mindig az erősebb mellé állni.

Mintha előre tudni lehetne, ki lesz az erősebb, s a fordulatok idején a gyáva átszottenkedés a másik táborba nem idefém fel előbb-utóbb kétszeresen azt a veszedelemet, melyet el akartak kerülni".

A vezetés művésze

"A politikában nincsenek olyan univerzális módszerek, amelyeket bárhol és bármikor alkalmazni lehet. A megoldásra váró feladatokat nem lehet kaptafára hárítani. Az élet mindig más és más helyzeteket teremt. A művészet éppen abban áll, hogyan lehet megtalálni minden helyzetben azokat a sajátos módokat és eszközöket, amelyek átszottennek a bajokou".

Pereemberkék

"Az óriás körül ágáló pereemberkék nem értették meg, talán nem is látták a célt; de az életformákat, amelyeket a politika számukra teremt, az ő mértékűkhöz kell szabni.

Amíg nem jön egy új nemzedék, amely felveszi az elfejt zászlót".

Legyen ez az ismertetés első kísérlet egy eltemetett nagy értékünk napfényre-hozatalára. De legyen kritika a multra és bátorítás a jövőre! A "pereemberkék" részére talán érthetetlen nyelv, de mindenki részére lehet benne üzenet. Jó volna lefordítani e művet más nyelvekre; a diplomáciai iskolák tankönyvet kaphatnának belőle. A nemzetek életének, az államvezetés művészetének is megvannak a kikristályosodott, szabályos igazságai. Bárdossy könyve ezekhez visz minket közelebb!

ÜZENET

Magyar miniszterelnök órhelye 1918 óta nem volt olyan nehéz, mint éppen 1941-42-ben, amidőn Bárdossy László állt a m. kir. kormány élén. Ma, 15 év távlatából, amidőn az események háttérét részben már ismerjük, kezdjük tisztábban látni, hogy hol vétette el a nemzet a magatartást, amely a katasztrófa méretének csökkentéséhez vezetethetett volna.

Bárdossy László, ez a kiváló elmeilel megáldott államférfi, látta ezt már az események zajlásakor is. Amidőn politikus erőik órhelyének elhagyására kényszerítették, Bárdossy nem szakadt el a közélet szolgálatától. Látta a jelentős katasztrófa rohamos közeledtét. — Látta, hogy az önmagával meg-hasonlított nemzet milyen ómos letargiával hagyja sodorni magát a biztos romlás felé. Kétségbeesve igyekezett felrázni a nemzetet, riasztó üzenetet küldeni, figyelmeztetést. A nyílt beszéd nem volt célravezető abban az időben és a nemzet külpolitikai érdekei ellen való lett volna. Emért Bárdossy László visszanyúlt a múltba és a magyar történelemből az ő korához kísértetiesen hasonlító időszaknak nemzetpolitikai elemzésével igyekezett felrázni az emberek lelkiismeretét és eltorpult értelmét.

Igy született meg Bárdossy műve, amely "Magyar politika a mohácsi vérs után" címen 1943 végén hagyta el a sajtót. 1944 már nem volt alkalmas esztendő az elmélyedő, mérlegelő olvasásra. Akik mégis felleltek a mű jelentőségét és benne foglalt politikai bölcseséget, azok akkor már két taborra szakadtak. Egymás ellen acsarkodó erővonalnyak legfeljebb egymás szemlencsítését eredményezték, miközben az események egyre végzetesebb fordulatokkal sodorták a magatehetetlen nemzetet a romlásba.

A nemzedék, amely Bárdossy László közvetlen kortársa volt, — nem értette meg üzenetét. Talán megértjük mi. Ez a gondolat adta kezünkbe a tollat, hogy a nagy államférfi halálának 11. évfordulóján, politikai hitvallásának ismertetésével áldozunk emlékének.

látnia kell a legnagyobb áldozatot még akkor is, ha ez súlyos kockázattal jár. Ha nem vállalja ezt az áldozatot, ha fenyegetett életérdekei védelmében nem veti be minden erejét, akkor küzdelem nélkül csapódnak össze fölébe a hullámok és győznek azok a tényezők, amelyek életének útját keresztylik."

Minden nép életrevalóságának és bölcsességének az a próbája, hogyan találja és tartja meg egyensúlyát, biztonságát, gyarapodásának a lehetőségét a nemzetek mozgalmában. Ippen, mert a célnak érdekében nem teremthet új konstellációkat, annál tisztábban kell látnia azt a helyzetet, amelybe a sorsa állította s le kell mérnie ennek a helyzetnek minden elemét. Különböztetnie kell elérhető és elérhetetlen célok, valószínűs és képzelt veszélyek között."

"Erőlen és rövidlátó az olyan elhatározás, amely mögött a maga sorsát építő nép megbontott sorokban, vagy bizonytalanul és tévőn áll."

"Micsoda rövidlátó balgaság volna, ha a nemzet mindig csak ahhoz iparkodnék igazodni, ami egy-egy történelmi folyamat múlt eredménye lehet. Hiszen a jövő azoknak az erőnek a küzdelemből alakul, amelyben magunk is részt veszünk. — hacsak nem mondunk le eleve arról, hogy sorsunk formálásába beleszóljunk. Olyan normák ezek, amelyek minden idők, minden politikájára érvényesek."

"A politikában az ésszerűségnek tiszta konstrukcióit gyakran megzavarják és felborítják olyan elemek, amelyekben az értelemnek a legjut szerep. Legfeljebb annyit, hogy annak, aki valóban értelemmel csinál politikát, ezeket az ele-

melet is fel kell ismernie és számoltania kell velük."

"Amelyik nemzet nem megy sárt sorokban és fegyverrel a kezében az életét fenyegető veszedelem elő, az rabszolgaként az ellenség lába alá kerül."

Az idézett szemelvényekből világosan domborodik ki Bárdossy László politikai hitvallása, amelyet az alábbi pontokban összegezhetünk: 1. Mindig az adottságokkal számoló realpolitikára kell törekedni. 2. Nem a sebesen változó részleljelenségekhez kell kapkodó alkalmazkodással simulunk, hanem hosszlejárátú fejlődést kell szem előtt tartani, olyan normák alkalmazásával, "amelyek érvényesek." 3. Senkitől nem várhatunk semmit, hanem csak saját erőnkben és emberségünkben bízhatunk. 4. Ha helyt akarunk állni, akkor egységesen kell közös problémáinkat megoldani.

Hasonlítsuk össze figyelemmel a magyar szabadságharc jelenségét és eseményét Bárdossy László tanításával. Az a nemzedék, amely az ő halála óta a szenvedések szűréjén szűrte vérért, most megvalósította azt a magatartást, amelynek elkerülhetetlen szükségességét Bárdossy László 15 évvel ezelőtt követelményként állította a nemzet elé. Az élet és a fejlődés igazolta Bárdossy László tanítását. Mert vitán kívül áll, hogy a magyar sán hadságharc csodálatos eseménnyel — hosszú lejárathatban — ki fogják emelni a nemzetet abból a sűrűsághból, amelybe az önmagával meghasonlottság tehetetlensége, a tévő határozatlanság, valamint az elszántság hiánya taszította 1945-ben és aminek megváltoztató társért Bárdossy László egész küzdelmi munkássága során olyan hőiesen küzdött.

Dr. Maláth István

A mohácsi részt követő politikai helyzeteik vizsgálata — 1943-ból való meglátással — nekünk szól, emigrációban élő magyaroknak. Ezt írja Bárdossy László: "Résztvételünk Európa életében s mentől távolabbi összefüggéseket fedez fel a szem, annál világosabbnak tűnik az események értelme. Két világ-hatalom közé kerültünk. Mіндеgyik a maga életével, a maga dolgával és bajával volt elfoglalva. Egymással csak annyit törődtek, amennyire kölcsönös érdekeiknek megfelelően kellett. A közből esett szerencsétlen országra csak annyi gondjuk volt, amennyi hasznot remélhettek, vagy szerezhettek belőle. Ez az élet rideg kegyetlensége, amit minden népnek a maga bőrén és vérében kell megtanulnia."

"Népek életrevalósága nem a jólétben, de a balsorsban és veszedelemben mutatkozik meg. Minden nép ahhoz a helyzethez van kötve, amelybe a történelmi fejlődés állítja. Ez a helyzet persze változó. Átalakul a szerint, ahogy a belső erők és a külső körülmények viszonya módosul. De amíg egy konstelláció tart, a nemzet Münchhausen módjára éppen úgy nem emelheti ki önmagát belőle, mint ahogyan nem ugorhatunk ki a saját bőrünkől. És, ha a konstelláció megváltozik, a nemzet ismét ennek az adottságaihoz lesz kötve, mert életét sohasem állíthatja szabadon megválasztott körülmények közé. Ezt még a népvándorlás korában sem tehette, mennyire kevésbé teheti, amióta elválaszthatatlan kapcsolatba lépett azzal a földdel, amelyen él s amely helyzetét bizonyos vonatkozásban örökre meghatározza. A változók mellett itt vannak sorsa alakulásának állandó elemei."

"A nemzet minden konstelláció urává lehet, ha helyzetének elemeit, mindennek előtt is a maga erejének viszonyát a környező erökhöz s a helyzet változásának irányát és mértékét felismeri s ehhez úgy alkalmazkodik, ahogyan az legsajátosabb érdekeinek legjobban megfelel."

"Helyesen éni nem más, mint helyzetünk és erőink törvényei szerint élni. Ez ismét nem jelent öncső megalkuvást a mindenkori viszonyokkal. A nemzetnek vannak olyan életérdekei, amelyekért vál-